

Η πολιτική της Γερμανίας απέναντι στην Τουρκία και οι επιπτώσεις της σε Ελλάδα και Κύπρο

I. Τα γερμανικά συμφέροντα στην οικονομία

Το έτος 1993 γερμανικές εταιρείες εξήγαγαν εμπορεύματα δισεκατομμυρίων μάρκων στην Τουρκία. Συνολικά από την έναρξη της γερμανικής αμυντικής βοήθειας προς την Τουρκία πριν από 30 χρόνια, γερμανικές εταιρείες πούλησαν μιάμιση φορά ακριβότερα εμπορεύματα στην 'Αγκυρα απ' όσα παραδόθηκαν στην 'Αγκυρα την ίδια περίοδο στα πλαίσια της δωρεάν αμυντικής βοήθειας. Οι γερμανικές εξαγωγές προς την Τουρκία μόλις και προσεγγίζουν το 1,5% του συνόλου των γερμανικών εξαγωγών ενώ οι τουρκικές εξαγωγές στη Γερμανία κυμαίνονται σταθερά μεταξύ του 1/5 και του 1/4 του συνόλου των τουρκικών εξαγωγών.

Ότι η Γερμανία είναι σε θέση με τη βοήθεια της 'Αγκυρας να κερδίσει τις αγορές τηλεπικοινωνιών και κατασκευής αγωγών πετρελαίου στην Κεντρική Ασία αποδείχθηκε την προηγούμενη τριετία ως μύθος. Η SIEMENS και η MANNESMAN μπήκαν στις κεντρασιατικές αγορές χωρίς τη βοήθεια της 'Αγκυρας. Ακόμα και στη γειτονική με την Ελλάδα και την Τουρκία Βουλγαρία οι επιχειρήσεις των Γερμανών ελέγχουν το 45% του συνόλου των ξένων επιχειρήσεων. (Σ.Σ. Οι ελληνικές επενδύσεις αποτελούν μόλις το 6,8% των ξένων επενδύσεων στη Βουλγαρία, οι τουρκικές το 4%).

Ασφαλώς η χώρα ανάμεσα στον ποταμό Έβρο και τη λίμνη Βαν παίζει ένα σημαντικό ρόλο στον έλεγχο των πετρελαίων του Μπακού όπως δείχνει η υπόθεση της εκμετάλλευσης των κοιτασμάτων στην οποία συμμετέχουν 2 από τις 7 αδελφές, η Τουρκία και η Ρωσία. Αν η Τουρκία ήταν σημαντική όταν οι δυτικές εταιρείες είχαν πρόσβαση στα πετρέλαια της Αραβικής Χερσονήσου και του Ιράν πριν το 1979, τώρα είναι σημαντική για την πρόσβαση σε πετρελαϊκά πεδία άλλων χωρών, όπως δείχνει

* ΣΗΜΕΙΩΣΗ ΤΕΤΡΑΔΙΩΝ

Ο Τάσος Τέλλογλου είναι δημοσιογράφος.

η υπόθεση του Αζερμπαϊτζάν και των πετρελαίων του.

Αυτός ο ρόλος της Τουρκίας —ο νέος της αδιαμφισβήτητος ρόλος— είναι σημαντικότερος για τα αμερικανικά συμφέροντα, τις εταιρείες άντλησης πετρελαίου του αμερικάνικου νότου. Αλλά παράλληλα πρέπει να παίρνει κανείς υπόψη του ότι η διασφάλιση των πλουτοπαραγωγικών πηγών με την ευρύτερη έννοια αποτελεί στρατηγικό συμφέρον όλων των αναπτυγμένων χωρών. Σύμφωνα με τη «Λευκή Βίβλο» των γερμανικών ενόπλων δυνάμεων η διασφάλιση της μεταφοράς πετρελαίου μέσω της Τουρκίας, είτε της Ρωσίας αποτελεί λόγο παρέμβασης γερμανικών ενόπλων δυνάμεων σε πολυεθνικά σχήματα και έξω από τα όρια ευθύνης του NATO¹. Με αυτή την έννοια είναι η Τουρκία οικονομικά σημαντική για την Βόννη.

II. Οι Τούρκοι της Γερμανίας, πιθανός εσωτερικός εχθρός;

Οι Τούρκοι προσεγγίζουν το 1,9 εκ. στη Γερμανία. Είναι η μεγαλύτερη ξένη εθνική ομάδα στη χώρα. Αργά αλλά σταθερά ο ρόλος τους στη γερμανική κοινωνία ενισχύεται. Ισχυροί οικονομικοί παράγοντες χρηματοδοτούν τα γερμανικά πολιτικά κόμματα —ιδιαίτερα εκείνο που ελέγχει το υπουργείο των Εξωτερικών— οι Τούρκοι απέκτησαν μια αξιόλογη οικονομική βάση στην Γερμανία αλλά είναι αμφίβολο αν είναι σε θέση να επηρεάζουν ευρύτερα την οικονομική, πολιτική και πνευματική «ελίτ» της χώρας.

Ο «τουρκικός παράγοντας» δεν θα έπαιζε σημαντικό ρόλο στις εσωτερικές γερμανικές εξελίξεις αν η παράταση των συγκρούσεων του τουρκικού στρατού με το Κόμμα των Κούρδων Εργατών (PKK) δεν μεταφερόταν στις τάξεις των Τούρκων υπηκόων της Γερμανίας. Το κουρδικό πρόβλημα έχει κατά την γερμανική υπηρεσία δίωξης του εγκλήματος (BKA) και την Υπηρεσία Προστασίας του Συντάγματος (Verfassungsschutz) μετατραπεί σε «πρόβλημα εσωτερικής ασφάλειας» για το γερμανικό κράτος. Η κήρυξη εκτός νόμου του PKK περιέπλεξε το πρόβλημα: Οι ανοικτές εκδηλώσεις υποστήριξης του PKK στην Γερμανία δεν είναι δυνατόν να εμποδιστούν, τα «κανάλια» οικονομικής ενίσχυσής του (από την πώληση «ναρκωτικών», το λαθρεμπόριο μεταναστών και την «προστασία» σε κουρδικά μαγαζιά) λειτουργούν χωρίς μεγάλα προβλήματα.

Παρά την οικονομική ενίσχυση από τους Γερμανούς σοσιαλδημοκράτες της ομάδας KOM-KAR και από την γερμανική κυβέρνηση και από τις κυβερνήσεις των Länder των ομάδων Ραφσαντζανί και Μπαρζανί, το PKK ενισχύει την επιρροή του στην Γερμανία όσο ο τουρκικός στρατός μεταχειρίζεται όλο και πιο βίαιες μεθόδους για την συντριβή του PKK.

III. Διοίκηση, πολιτική και οικονομία

Η διοίκηση, γραφειοκρατία των υπουργείων, δικαστήρια, αστυνομία, ακολουθούν στο θέμα της αντιμετώπισης της Άγκυρας τις χειρότερες παραδόσεις τους στο θέμα της αντιμετώπισης του καθεστώτος των μουλάδων του Ιράν και των στρατιωτικών καθεστώτων της Χιλής, της Πορτογαλίας και της Ελλάδας. Η Τουρκία είναι μια χώρα του NATO. Το αξίωμα αυτό καθορίζει τα περιθώρια των δραστηριοτήτων των παρα-

πάνω κρατικών οργάνων. Το «θέατρο» για τη χρήση των γερμανικών όπλων στο Κουρδιστάν είναι χαρακτηριστικό: Η Βόννη πιστεύει ότι «πουλάει» η Άγκυρα. Πρέπει να το πιστέψει διότι η ίδια καθόρισε ότι διαφορετικά θα πάψει να πουλάει όπλα και οπλικά συστήματα στην Άγκυρα. Αν δεν τα πουλήσει η Βόννη θα τα πουλήσει κάποιος άλλος. Όπως π.χ. οι Γάλλοι που ανακοίνωσαν την πώληση ελικοπτέρων στην Άγκυρα λίγες μέρες μετά το πάγωμα της γερμανικής αμυντικής βοήθειας προς την Τουρκία.

Αλλά φυσικά υπάρχουν και ιστορικές παραδόσεις. Η παραδοσιακή συμμαχία της Γερμανίας με την Τουρκία, το γεγονός ότι η γραφειοκρατία προσπάθησε να περιορίσει τις παρεμβάσεις για ζητήματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην Τουρκία κατά τη διάρκεια των στρατιωτικών δικτατοριών 1960 και 1980 και φυσικά η ανάδειξη μιας γενιάς διοικητικών υπαλλήλων που αγνοεί προβλήματα ιστορικών και πολιτιστικών διαφορών με την Ευρώπη. Αυτή η πάγια στάση της γερμανικής διοίκησης ενισχύεται από το γεγονός ότι το γερμανικό υπουργείο Εξωτερικών παίζει όλο και μικρότερο ρόλο στη χάραξη και το σχεδιασμό της εξωτερικής πολιτικής της χώρας. Στην καγκελαρία ο Χέλμουτ Κολ σχεδιάζει μια πολιτική έναντι της Τουρκίας που δεν έχει προηγουμένο σ' ό,τι αφορά την άκριτη υποστήριξη την τελευταία 30ετία. Παρά το γεγονός ότι ο καγκελάριος έχει αποφύγει τις εντυπωσιακές χειρονομίες έναντι της Άγκυρας, στο κοινοτικό επίπεδο εμφανίζεται ως ο προστάτης της σημερινής τουρκικής κυβέρνησης, ο «μεσάζων» των τουρκικών θέσεων στην Ένωση.

Από αυτή την άποψη η σύνθεση της σημερινής κυβέρνησης στη Βόννη είναι δυσμενέστερη για τα μεσοπρόθεσμα ελληνικά συμφέροντα στην περιοχή απ' ό,τι μια κυβέρνηση των σοσιαλδημοκρατών με τους Ελευθέρους Δημοκράτες ή τους «Πράσινους».

IV. Το πολιτικό φάσμα και η Τουρκία

Για το χριστιανοδημοκρατικό κόμμα δεν χρειάζεται να προστεθούν πολλά. Η ηγεσία του με εξαιρέσεις υποστηρίζει το σημερινό τουρκικό καθεστώς της «στρατιωτικής δημοκρατίας» παρ' ό,τι γνωρίζει πως η θεωρία ότι αποτελεί «φράγμα στον ισλαμισμό» αποτελεί... ανοησία. Για τους χριστιανοδημοκράτες ισχύει ότι στο όνομα της αποτροπής της προσέγγισης της Τουρκίας στην ΕΕ με κατεύθυνση την πλήρη ένταξη είναι δυνατόν να της δοθεί οποιοδήποτε αντάλλαγμα. Ο πιθανότερος διάδοχος του καγκελαρίου Κολ, Βόλφγκανγκ Σάυμπλε διευκρίνισε στην εφετεινή εκδήλωση του WORLD ECONOMIC FORUM στο Νταβός ότι η Τουρκία ανήκει στον ευρασιατικό χώρο και όπως και η Ρωσία δεν είναι δυνατό να ενταχθεί στην Ένωση. Ο εκπρόσωπος της ΚΟ του ΧΔ Κόμματος Καρλ Λάμμερς επεσήμανε ότι ο τουρκικός τρόπος οργάνωσης της δημόσιας ζωής εμποδίζει τη χώρα αυτή να πάρει μέρος στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Η πολιτική των χριστιανοδημοκρατών στα κίνητρά της είναι σωστή, στον τρόπο που εφαρμόζεται λανθασμένη και «κυνική». Χωρίς μια προσπάθεια συμβολής στον εκσυγχρονισμό της «κοσμικότητας»² του ατατουρκικού κράτους η πολιτική αυτή εκφυλίζεται —όπως άλλωστε για διαφορετικούς λόγους η πολιτική των ΗΠΑ— σε επιχείρηση «διαρκούς πυρόσβεσης». Χαρακτηρίζεται από άγνοια, αδιαφορία και α-

λαζονεία για τα προβλήματα της περιοχής. (Σ.Σ. Τουλάχιστον ο Χέλμουτ Σμιτ είχε συνείδηση ότι η Ελλάδα ήταν επί 400 χρόνια υπό τουρκικό ζυγό).

Το Ελεύθερο Δημοκρατικό Κόμμα είναι πολύ αδύνατο πολιτικά και αρκετά εξαρτημένο από δосоληφίες με την Τουρκία ώστε να ασκήσει μια διαφορετική πολιτική. Μετά την απομυθοποίηση του ρόλου «κλειδί» της Τουρκίας στην περιοχή —έτσι την ήθελε η διεύθυνση σχεδιασμού του Γερμ. ΥΠΕΞ (Α/Α)— το 1993 και τη βαθύτατη κρίση της διετίας Τσιλλέρ, η πολιτική ηγεσία του υπουργείου είναι προσκολλημένη στο να εξάρει την στρατηγική σημασία μιας χώρας που διαλύεται κοινωνικά, εδαφικά και διοικητικά.

Ο κυβερνητικός συνασπισμός, αν αποτελείτο από τους σοσιαλδημοκράτες και τους «Πράσινους», θα μπορούσε να παίξει έναν πολύ αποφασιστικότερο ρόλο σε παρεμβάσεις που χρειάζεται η περιοχή:

Στο πρόβλημα των εξοπλισμών της Τουρκίας.

Στο πρόβλημα του σχεδιασμού μιας πολιτικής λύσης για το Κουρδικό και το Κυπριακό.

Στα προβλήματα του Αιγαίου και των μειονοτήτων στην Τουρκία.

Το κυριότερο, στο εγχείρημα του κοινωνικού και πολιτικού εκσυγχρονισμού της Τουρκίας.

Ιδιαίτερα ευτυχής είναι η συγκυρία του διδύμου Σάρπινγκ/Βερχάουγκεν στην ηγεσία του SPD, (σοσιαλδημοκράτες) δυο πολιτικών με έντονη κριτική διάθεση έναντι της 'Αγκυρας και αποστάσεις σ' ό,τι αφορά το θέμα αυτό από τις αμερικανικές αντιλήψεις. Η ειδική ευαισθησία των «Πρασίνων» σε θέματα μειονοτήτων και ανθρωπίνων δικαιωμάτων και η παρουσία μιας μεγάλης ομάδας βουλευτών και ευρωβουλευτών των δυο κομμάτων της αντιπολίτευσης («πρώτης σειράς» με κριτικές προς την 'Αγκυρα θέσεις (Βερχάουγκεν, Τσούλ, Γκάντζελ, Πόππε, Ροθ, Σακελλαρίου, 'Εζντεμιρ) ενισχύει την άποψη ότι η 'Αγκυρα μόνο να χάσει θα είχε από την αλλαγή της κυβέρνησης στη Βόννη. Το ότι αυτή η διαπίστωση δεν καθορίζει και μια αντίστοιχη ελληνική εξωτερική πολιτική έναντι της Γερμανίας, ανεξάρτητα από τις πλειοψηφίες στην Αθήνα, οφείλεται σε μεγάλο βαθμό σε ένα λανθασμένο τρόπο αντίληψης της αλληλεγγύης μέσα στα ευρωπαϊκά κόμματα, κυρίως εκ μέρους της Ν. Δημοκρατίας και στην απάντηση που έχει δώσει στο ερώτημα «Ποια γερμανική κυβέρνηση εξυπηρετεί τα μεσοπρόθεσμα ελληνικά συμφέροντα;» η διπλωματική υπηρεσία της Ελλάδας.

V. Η γερμανική πολιτική ελίτ και το Κυπριακό

Οι λυσσασμένες αντιστάσεις της γερμανικής προεδρίας στην ΕΕ στο ελληνικό αίτημα για τον καθορισμό μιας ημερομηνίας έναρξης προενταξιακών διαπραγματεύσεων με την Κύπρο και η κατοπινή «υπέρβαση» των αρχικών αντιρρήσεων σηματοδοτούν τη στάση του κυβερνητικού συνασπισμού στο πρόβλημα.

Αυτή συμπυκνώνεται στην ανάγκη:

—Να αναγνωρίσουν Ελλάδα και Κύπρος «στοιχεία κρατικότητας» στο ψευδοκράτος του Βορρά³.

—Να αρθεί το εμπάργκο και η γνωστή απόφαση του Ευρωδικαστηρίου για το

εμπόριο με τη λεγόμενη ΤΔΒΚ.

—Να εγκαταλειφθεί η πολιτική του ενιαίου αμυντικού χώρου Ελλάδας-Κύπρου, όπως έδειξε και το non-paper που επιδόθηκε αρχές Απριλίου στην Αθήνα.

Στόχος της γερμανικής πολιτικής στο Κυπριακό είναι μια «λύση» με —με τον ένα ή τον άλλο τρόπο— αναγνώριση του status quo. Η χώρα «κρατιέται» τυπικά ακόμα στις αποφάσεις των Ηνωμένων Εθνών.

Οι λόγοι γι' αυτή τη στάση είναι ποικίλοι. Είναι εξηγήσιμο κι ίσως σ' ό,τι αφορά το αποτέλεσμα —συννομοσπονδία ή διπλή ένωση— θα μπορούσαν να γίνουν αποδεκτοί και από κάποια ελληνική στρατηγική. Το κρίσιμο ερώτημα παραμένει με «Ποιο το τίμημα για την Τουρκία; Είναι λογικό αφού η ελληνοκυπριακή τακτική οδήγησε την Τουρκία σε μια χρεωκοπία στην πολιτική της μετά τη στρατιωτική νίκη του 1974 να εγκαταλειφθεί; »

Διότι όσο αποτελεί μέρος της πραγματικότητας ότι η Τουρκία κατέχει επί 20 έτη το 40% του νησιού, άλλο τόσο ισχύει ότι το σύνολο της διεθνούς κοινότητας δεν έχει αναγνωρίσει de jure αυτή την πραγματικότητα, ότι και οικονομικά ο «νικητής» είναι χαμένος της υπόθεσης, ότι ενώ το ελεύθερο τμήμα του νησιού συζητά για ένα νέο καθεστώς διεθνών εγγυήσεων, το κατεχόμενο βυθίζεται όλο και πιο βαθιά στην απόκλιση της απομόνωσης. Ουδείς ρεαλισμός, ακόμα και ο «γερμανικός» δεν αγνοεί αυτές τις πραγματικότητες. Γι' αυτό «σύρθηκε» στην αποδοχή του παρατηρητή για το Κυπριακό στην ΕΕ, στην αποδοχή της Ελλάδος στη ΔΕΕ και την εγκατάλειψη της αντίδρασης για την έναρξη ενταξιακών διαπραγματεύσεων ΕΕ-Κύπρου.

Μια ένταξη που η γερμανική αντιπολίτευση υποστηρίζει με μεγαλύτερη θέρμη χωρίς ωστόσο να παύει να επιστημαίνει ότι η πραγματοποίησή της είναι αδύνατη χωρίς λύση του προβλήματος⁴.

VI. Το Αιγαίο

Όταν η Άγκυρα εξετράπη το φθινόπωρο του 1994 σε επανειλημμένες απειλές εναντίον της Αθήνας στην περίπτωση που η Ελλάδα θα έκανε χρήση του δικαιώματος που της έδινε το νέο δίκαιο της θάλασσας για επέκταση των χωρικών της υδάτων, η Βόννη περιορίστηκε σε ορισμένες προφορικές συστάσεις προς την Τουρκία. Όταν ο Έλληνας ΥΕΘΑ Γ. Αρσένης ανακοίνωνε το δόγμα του ενιαίου αμυντικού χώρου με την Κύπρο, η Βόννη με την Ουάσιγκτον, τη Ρώμη, το Λονδίνο και το Παρίσι επέδωσε στην Αθήνα με τη μορφή ενός non-paper την έγγραφη αποδοκιμασία της προς την ελληνική κυβέρνηση. Λίγες εβδομάδες πριν από το περιστατικό αυτό στις αρχές Απριλίου, η γερμανική κυβέρνηση είχε ζητήσει από την επιτροπή προϋπολογισμού της Βουλής την έγκριση ενός ποσού 25 δισ. δραχμών για την επιδότηση κατασκευής δυο φρεγατών για τις ανάγκες του τουρκικού πολεμικού Ναυτικού. Έμμεσα κατά τη διάρκεια μιας συνεδρίασης κοινοβουλευτικού ελέγχου ο υφυπουργός Εξωτερικών Βέρνερ Χόγιερ είχε παραδεχθεί ότι οι Τούρκοι είναι δυνατόν να χρησιμοποιήσουν παρόμοια συστήματα (MEKO-2000) μόνο στο Αιγαίο.

Πολιτικά η θέση της Γερμανίας για τις διαφορές στο Αιγαίο χαρακτηρίζεται: Α) Από την υποτίμησή τους με τη διαρκή επανάληψη της θέσης ότι η Τουρκία δεν επιδιώκει έναν πόλεμο στο Αιγαίο.

Β) Από την προσπάθεια να αποσυνδεθούν τα προβλήματα στο Αιγαίο από το Κυπριακό. Πολιτικά, ιστορικά και αμυντικο-τεχνικά τα προβλήματα αυτά αποτελούν μια αδιάσπαστη ενότητα, όπως άλλωστε έδειξε το άγνωστο για την γερμανική ελίτ καλοκαίρι του 1974.

VII. Οι μειονότητες

Ένα από τα βασικότερα προβλήματα στις ληξιαρχικές πράξεις γεννήσεως του τουρκικού αλλά και του ελληνικού κράτους είναι ότι οι συνθήκες αυτές περιλαμβάνουν ρήτρες για τις μειονότητες που έχουν ξεπεραστεί από τα πράγματα και νεότερες συμφωνίες αλλά ακόμα ότι η τροποποίηση αυτών των διατάξεων είναι πολιτικά εξαιρετικά δύσκολη χωρίς να ανοίξουν άλλες δυνάμεις τη δημόσια συζήτηση για προβλήματα άσκησης κυριαρχίας σε περιοχές όπου κατοικούν μειονότητες.

Με διακριτικό τρόπο, είναι η αλήθεια, η Βόννη έθετε την Αθήνα προ των πραγματικότητων στη Δυτική Θράκη. Το θέμα της ελληνικής μειονότητας στην Τουρκία αντίθετα ουδέποτε τέθηκε από το σημερινό υπουργό Εξωτερικών Κλάους Κίνκελ στην τουρκική πολιτική ηγεσία. Κατά τον κυνικό τρόπο του πολιτεύεσθαι της Βόννης σ' αυτά τα θέματα, οι χριστιανικές μειονότητες στην Τουρκία παίζουν μικρό ρόλο στις γερμανοτουρκικές διαβουλεύσεις, με εξαίρεση τους χριστιανούς που ζουν κοντά στα τουρκοσυριακά σύνορα και που μετά τους διωγμούς από τα χωριά τους καταφεύγουν κυρίως στην Γερμανία. Όσο κι αν μοιάζει παράδοξο η προαγωγή του «κουρδικού» στην κορυφή της γερμανοτουρκικής αντιζέντας οφείλεται στη δραστηριότητα του PKK, στον μεγάλο αριθμό Κούρδων που ζουν στη Γερμανία και στο γεγονός ότι παραβιάζοντας τους νόμους της χώρας που τους φιλοξενεί μεταφέρουν τη σύγκρουση στο γερμανικό έδαφος.

VIII. Θα συνεχίσει να υπάρχει το κράτος Τουρκία;

Όταν τίθεται το ερώτημα αυτό στους Γερμανούς διπλωμάτες αποφεύγουν να το απαντούν ευθέως. Είτε διακόπτουν τη συζήτηση, είτε διευκρινίζουν ότι δεν θα ήθελαν να εμπλακούν σε παρόμοια σενάρια. Θα ήταν αδύνατο να υπερασπίσει η Τουρκία την ακεραιότητά της αν εκτός από τις επιχειρήσεις εναντίον των Κούρδων (Σ.Σ. για τις οποίες χρειάζεται 60.000 άντρες) δεχόταν ταυτόχρονα επιθέσεις από τη Ρωσία, το Ιράν και ίσως την Ελλάδα; Η υποχρέωση συνδρομής των ευρωπαϊκών χωρών της συμμαχίας δεν θα ήταν δυνατόν να υλοποιηθεί στην περίπτωση μιας σύγκρουσης Τουρκίας-Ελλάδας. Αλλά με τη βοήθεια του NATO είναι βέβαιο ότι η Άγκυρα θα μπορούσε ν' αντιμετωπίσει παρόμοια προβλήματα ασφαλείας. Ακόμα και από ένα συνδυασμό απειλών εσωτερικών και εξωτερικών η Τουρκία θα έβγαине αλώβητη εξαιτίας των λόγων που περιγράφηκαν στο κεφάλαιο και αφορούν τη σημασία της χώρας για τον έλεγχο πλουτοπαραγωγικών πηγών από τη Δύση.

Όσο και αν οι συγκρούσεις έχουν μεταφερθεί στις πόλεις μετά τις ταραχές με τους Αλεβίτες, η ακεραιότητα της χώρας κινδυνεύει κυρίως στην περιφέρεια: Τις νοτιοανατολικές περιοχές της χώρας, τα σύνορα με την Αρμενία και λιγότερο τις περιοχές νότια της Αλεξανδρέττας. Εκείνοι που βλέπουν μόνο τις δυσκολίες της Τουρκίας στις

περιοχές αυτές, ξεχνούν ότι με την «εθνική εκκαθάριση» των περιοχών αυτών από τους γηγενείς πληθυσμούς τους η Τουρκία αποδυνάμωσε το στοιχείο που θα μπορούσε είτε να στηρίξει μια ξένη εισβολή —πράγμα απίθανο για τον κουρδικό πληθυσμό— είτε να τροφοδοτήσει αποσχιστικά κινήματα. Η ακεραιότητα της χώρας δεν κινδυνεύει!

ΙΧ. Γιατί η Γερμανία αρκείται στην πολιτική του status quo;

Κάθε άλλη πολιτική της Βόννης θα «έκρυβε» περισσότερα «ρίσκα» για την Γερμανία από τις ευκαιρίες που θα της παρείχε. Έτσι και αλλιώς η διπλωματία εκμεταλλεύεται τις δυνατότητες που της παρέχει το status quo χωρίς να επιδιώκει αλλαγές.

Μια πολιτική ενθάρρυνσης μεταρρυθμίσεων στην Άγκυρα θα προϋπέθετε τη στήριξη της από το σύνολο των χωρών της Ευρ. Ένωσης και τις ΗΠΑ. Καθώς αυτή δεν διαφαίνεται, η Βόννη δεν είναι για τους λόγους που παρατέθηκαν στα κεφάλαια Ι και ΙΙ διατεθειμένη να πάρει πρωτοβουλίες. Όποτε το κάνει απομονώνεται στα πλαίσια της Δύσης, όπως συνέβη με τις διαδοχικές αναστολές της αμυντικής βοήθειας.

Υπάρχει όμως και ο λόγος ότι η Γερμανία δεν μπορεί να ασκήσει μια διαφορετική πολιτική. Η πολιτική της είναι ακόμα μονόπλευρα προσανατολισμένη στον τρόπο που ασκούσε εξωτερική πολιτική πριν το 1989. Ο τρόπος με τον οποίο διαπραγματεύεται ο Γερμανός ΥΠΕΞ Κλάους Κίνκελ είναι απολογητικός —όχι μόνο προς την Τουρκία— και προδίδει ελάχιστη αυτοπεποίθηση. Τα εργαλεία της διάθεσης στρατιωτικών δυνάμεων (π.χ. στο Κουρδιστάν) λείπουν τελείως από την «παλέτα» της εξωτερικής πολιτικής της Βόννης. Αλλά ακόμα και αν είχε τη δυνατότητα να τα χρησιμοποιεί όπως η Μ. Βρετανία, η Γαλλία ή οι ΗΠΑ, η σημασία των εξαγωγών και των επενδύσεων σε χώρες όπως η Τουρκία αφήνουν μικρά περιθώρια στη Βόννη να παίξει ένα ρόλο αντίστοιχο στην περιοχή με εκείνο που παίζουν οι σκανδιναβικές χώρες ή η Ολλανδία. Μια σειρά αντίστοιχων σχέσεων της Γερμανίας με το Ιράν ή τη Ρωσία είναι εύγλωττη για αυτή την αδυναμία.

Χ. Η Γερμανία και η τουρκική πολιτική των άλλων δυνάμεων (ΕΕ, ΗΠΑ, Ρωσίας)

Από τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης η Γερμανία είναι μαζί με την Ελλάδα εκείνη που ασχολείται πιο εντατικά με τα τουρκικά προβλήματα: Αυτά έχουν αναδειχθεί ήδη από τις αρχές της δεκαετίας του '80 σε εσωτερικά γερμανικά προβλήματα.

Για τη Γαλλία, την Ιταλία ή την Ισπανία από αυτή την άποψη έχουν πολύ μικρότερο ενδιαφέρον στην προώθηση αλλαγών στην τουρκική κοινωνία. Οι ίδιες χώρες όμως έχουν αντίστοιχα σημαντικότερο ενδιαφέρον σε μια λύση του Κυπριακού, σαν χώρες μεσογειακές. Η αξιολόγηση του Κυπριακού στις προτεραιότητες της γερμανικής πολιτικής έναντι της Τουρκίας καταλαμβάνει τη θέση που αντιστοιχεί στο πρόβλημα εκ μέρους των ίδιων των τουρκικών προτεραιοτήτων. Στην ουσία, η διοίκηση, η γερμανική γραφειοκρατία θεωρεί ότι «δεν υπάρχει Κυπριακό Πρόβλημα».

Σε αντίθεση με τις Ηνωμένες Πολιτείες, το ελληνικό λόμπυ είναι μικρό και ασή-

μαντο και τα προβλήματα ασφαλείας παίζουν ακόμα μικρό ρόλο στη γερμανική εξωτερική πολιτική. Μεταξύ Γερμανίας και Ηνωμένων Πολιτειών δεν υπάρχουν διαφορές στον τρόπο αξιολόγησης των τουρκικών προβλημάτων εξωτερικής πολιτικής. Τα συμφέροντα των δυο χωρών ταυτίζονται σ' ό,τι αφορά τη σημασία της Τουρκίας για τον έλεγχο των πετρελαίων και τη θέση της έναντι του Ιράν.

Η ρωσική πολιτική έναντι της Τουρκίας είναι διαφορετική. Η Ρωσία θεωρεί την Τουρκία, σύμφωνα με τις γερμανικές εκτιμήσεις, ως ανταγωνιστή της Μόσχας για τον έλεγχο των πετρελαίων του Μπακού. Το τέλος του ψυχρού πολέμου άνοιξε και πάλι το θέατρο του ελέγχου του Καυκάσου ανάμεσα στις δυο σημαντικότερες περιφερειακές δυνάμεις. Μετά το «ξεφούσκωμα» των οραμάτων του Οζάλ για τον έλεγχο των περιφερειακών δημοκρατιών της Κοινοπολιτείας η Ρωσία επανέκτησε τον έλεγχο μέσω του πετρελαίου και του γκαζιού σ' όλες τις δημοκρατίες της περιοχής του Καυκάσου πλην ίσως του Αζερμπαϊτζάν, όπου διατηρεί πάντως ισχυρές θέσεις.

Σε σχέση με όλες τις σημαντικές δυνάμεις που παίζουν ένα ρόλο στην πολιτική έναντι της Τουρκίας, η Βόννη έχει διαφορετικές θέσεις.

XI. Ένα σχέδιο για την Τουρκία

Ένα σχέδιο μεταρρυθμίσεων έναντι της Τουρκίας θα μπορούσε σύμφωνα με ανεξάρτητα επιστημονικά ινστιτούτα που δεν εκφράζουν τις θέσεις της γερμανικής κυβέρνησης και επεξεργασίες των σοσιαλδημοκρατών και των Πρασίνων να αφορά:

—Τον περιορισμό του ειδικού βάρους του στρατού στην τουρκική πολιτική. Τον πολιτικό έλεγχο των ενόπλων δυνάμεων.

—Την με συνταγματική αναθεώρηση τροποποίηση των διατάξεων για τις μειονότητες. Την κατοχύρωση της πολιτιστικής τους αυτονομίας.

—Την κατάργηση όλων των διατάξεων που περιορίζουν την ελευθερία έκφρασης της γνώμης, την κατάργηση των δικαστηρίων κρατικής ασφαλείας.

—Την ιδιωτικοποίηση των κρατικών επιχειρήσεων, χωρίς να εξαιρούνται εκείνες του στρατού.

—Μια πολιτική ελέγχου των γεννήσεων, ανάπτυξης της περιφέρειας, αναμόρφωσης των πόλεων με προστασία του περιβάλλοντος και πολιτική φτηνής στέγης.

—Ένα ριζικό εκσυγχρονισμό της αγροτικής οικονομίας⁵.

XII. Η τουρκική πολιτική της Ελλάδας στην Ευρώπη

Μετά τη «μάχη» για την ΤΕ της Τουρκίας με την Ένωση, η ελληνική πολιτική έναντι της Τουρκίας δεν φτάνει να περιορίζεται στην πρακτική των δυο τελευταίων δεκαετιών.

* Όσο η πολιτική της Ένωσης έναντι της Τουρκίας δεν υποστηρίζει διαδικασίες του κεφαλαίου XI θα πρέπει με κάθε τρόπο να «παρενοχλείται». Για να παρενοχλείται αποτελεσματικά θα πρέπει η Ελλάδα να στραφεί πρωταρχικά στις μικρές χώρες των 15 (Ολλανδία, Δανία, Σουηδία, Φινλανδία, Αυστρία) και τις χώρες της Ιβηρικής. Πολλές από τις χώρες αυτές παίζουν σημαντικό ρόλο στη διάθεση δυνάμεων στους «κυανόκρανους» και στην έγερση θεμάτων δημοκρατίας και μειονοτήτων που αφο-

ρούν την Τουρκία στη ΔΑΣΕ.

* Στα θέματα αμυντικής πολιτικής (πήσεις στο Αιγαίο, διάταξη δυνάμεων, συστήματα εξοπλισμών, γυμνάσια-ασκήσεις) η Ελλάδα οφείλει να αποφασίζει όπως οι άλλες χώρες της Ένωσης. Με αποκλειστικό κριτήριο τα «στενά εθνικά της συμφέροντα».

* Η ΚΕΑΠ (Κοινή Εξωτερική και Αμυντική Πολιτική) να μην υλοποιηθεί πέραν μιας χαλαρής συνεργασίας έτσι όπως προβλέπεται στη συνθήκη Μάαστριχτ Ι, εάν δεν υπάρξει αποφασιστική ενίσχυση της νομιμοποίησης αυτής της πολιτικής από το Κοινοβούλιο. Σε αυτό και σε άλλα θέματα εκχώρησης κρατικής κυριαρχίας η Ελλάδα είναι κοντά στις θέσεις των σκανδιναβικών χωρών και της Μ. Βρετανίας για διαφορετικούς λόγους. Η κοινή τους θέση θα μπορούσε να είναι — μαζί με άλλες «μικρές χώρες» — «Να αλλάξουν στο Μάαστριχτ ΙΙ όσο το δυνατόν λιγότερα στοιχεία της συνθήκης». Για να γίνει αυτό πρέπει να αλλάξει η θέση του ελληνικού ΥΠΕΞ για μια «ομοσπονδιακή Ευρώπη». Ομοσπονδιακού χαρακτήρα ένωση και διατήρηση των επιλογών εθνικής εξωτερικής πολιτικής είναι μεσοπρόθεσμα ασυμβίβαστες.

ΧΙΙΙ. Ελλάδα-Κύπρος-Γερμανία

Θα ήταν ασφαλώς υπερβολή να ειπωθεί ότι μια αποφασιστική πρόοδος του Κυπριακού εξαρτάται από την γερμανική στάση. Όσο ισχύουν οι μακροχρόνιοι παράγοντες της διαμόρφωσης της πολιτικής της Βόννης έναντι της Άγκυρας, η Γερμανία θα πρέπει να εξουδετερώνεται, ουδετεροποιούμενη μέσω μιας απομόνωσής της από τις χώρες του ευρωπαϊκού Βορρά και την Αυστρία, τις ΗΠΑ (μέσω του ελληνικού λόμπυ) και τις χώρες του ευρωπαϊκού Νότου που δίνουν σημασία στο Κυπριακό! (Όπως περίπου έγινε και με την ημερομηνία έναρξης διαπραγματεύσεων με την Κύπρο).

Μεσοπρόθεσμα η γερμανική στάση θα παίζει ρόλο στη διαμόρφωση του ελληνοτουρκικού σκηνικού. Όχι μόνο εξαιτίας της σημασίας του τουρκικού προβλήματος στο σχεδιασμό της γερμανικής εξωτερικής πολιτικής. Ως το τέλος του αιώνα ή την αρχή της επόμενης 100ριδας η Γερμανία θα γίνει μόνιμο μέλος του Συμβουλίου Ασφαλείας. Την επόμενη διετία η Βόννη θα κάθεται στον κύκλο των «μεγάλων του κόσμου» ως μη τακτικό μέλος.

Η ελληνική θέση δεν είναι απλή. Η Μ. Βρετανία «κάθεται» ως μόνιμο μέλος στο Συμβούλιο Ασφαλείας. Η γερμανική θέση στο Κυπριακό πολλές φορές θεμελιώνεται με τις βρετανικές αντιρρήσεις και τη θέση της Βρετανίας ως «εγγυήτριας δύναμης» στο Κυπριακό.

Συχνά η Άγκυρα όταν ανησυχεί για τη φερεγγυότητα των δεσμεύσεων της Βόννης (Σ.Σ. όπως τον περασμένο Δεκέμβριο όταν ο κ. Κολ υποσχέθηκε στην κ. Τσιλλέρ ότι «δεν θα υπάρξει ημερομηνία έναρξης της Κύπρου στην ΕΕ») απευθύνεται στο Λονδίνο⁶. Για να «εξουδετερωθεί» στο συμβούλιο Ασφαλείας η βρετανική επιφύλαξη χρειάζεται η Ελλάδα να παίζει το αμερικανικό και το γαλλικό «χαρτί» και να χρησιμοποιήσει τη δυσπιστία της Ρωσίας έναντι της Τουρκίας. Στο σημείο αυτό η Βόννη θα εγκαταλείψει το Λονδίνο.

XIV. Συμπεράσματα

Την επόμενη δετία η ελληνική εξωτερική πολιτική μέσα στους 15, σε σχέση με τις ΗΠΑ και τη Ρωσία θα πρέπει να δείξει μεγάλη ευελιξία στο παιχνίδι των μεταβαλλόμενων συμμαχιών που θα την οδηγήσει σε ορισμένα όργανα ή οργανισμούς οι συμμαχίες με μέρη που αλλού θα είναι αντίπαλοί της. Η πολιτική αυτή δεν θα πρέπει να ξεκινά από μια τακτική αποσταθεροποίησής της ούτως ή άλλως αδύναμης Τουρκίας αλλά από το εγχείρημα να αμφισβητηθεί ο ρόλος της ως προνομιακού κόμβου εισόδου σε νέες πετρελαιοφόρες —για το ξένο κεφάλαιο— περιοχές. Από την άποψη αυτή το κοινό project για την μεταφορά πετρελαίων από την Κεντρική Ασία στην Αλεξανδρούπολη, αποτελεί τη σημαντικότερη χειρονομία μιας νέας εξωτερικής πολιτικής έναντι της Τουρκίας.

Στον αγώνα δρόμου για «θέσεις» στην περιοχή η Ελλάδα αν και καθυστέρησε είναι με εξαίρεση την Κ. Ασία σε καλύτερη μοίρα (π.χ. Καυκάσος, Βαλκάνια, Μαύρη Θάλασσα). Η ενίσχυση της ελληνικής παρουσίας στην Κ. Ασία —ιδιαίτερα το Καζακστάν και το Ουζμπεκιστάν— αποτελεί προϋπόθεση για τη «νίκη» σ' αυτό τον αγώνα.

Τέλος χρειάζεται μια τέτοια τακτική για το Κυπριακό που να οδηγεί στην πιο «απλή» λύση σε σχέση με μια γρήγορη ένταξη του ελεύθερου τμήματος του νησιού στην Ένωση. Αν αυτή έχει σαν συνέπεια την οριστική απώλεια του βόρειου τμήματος του νησιού, η ελληνοκυπριακή πλευρά θα πρέπει να το δεχθεί εξασφαλίζοντας τη μη αναγνώριση του αποτελέσματος από τη διεθνή κοινότητα και την ανάληψη της αποκλειστικής ευθύνης για τη λύση από την Τουρκία⁷.

Υστερόγραφο: Μετά την ολοκλήρωση της καταγραφής αυτών των ιδεών για τις σχέσεις της Τουρκίας με την Ευρώπη, τον Ιούνιο είχα μια συζήτηση με τον σημαντικότερο εκπρόσωπο του ΧΔ Κόμματος Καρλ Λάμμερς για το ίδιο θέμα. Ο Λάμμερς, ένας από τους θιασώτες μιας ευρωπαϊκής πολιτικής «πίεσεων» για τη διευκόλυνση εσωτερικών μεταρρυθμίσεων στην Τουρκία αναρωτήθηκε: «Με ποιους από τους εταίρους της στην Ευρωπαϊκή Ένωση η Ελλάδα θα στηρίξει μια νέα εξωτερική πολιτική της Ένωσης έναντι της Τουρκίας;» Το ερώτημα αυτό ανταποκρίνεται σ' ένα πραγματικό έλλειμμα της ελληνικής πολιτικής. Δεν είναι μόνο η διαφορετική, συχνά μωοπική, πολιτική των Ευρωπαίων εταίρων μας απέναντι στην Άγκυρα, αλλά και η έλλειψη επεξεργασίας —για αντικειμενικούς και υποκειμενικούς λόγους— μιας τέτοιας πολιτικής από την χώρα που έχει ζωτική ανάγκη της εφαρμογής της.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Λευκή βίβλος του γερμανικού υπουργείου Αμύνης, Βόννη 1992. 2. Συζήτηση του συντάκτη με τον κορυφαίο Γερμανό ειδικό σε θέματα Τουρκίας καθηγητή Ούντο Στάνιμπαχ στις 10/4/1995. 3. Βλ. ντοκουμέντα του γερμ. ΥΠΕΞ μετά την απόφαση του Ευρωδικαστηρίου για την κυπριακή προσφυγή. Ιούλιος-Αύγουστος 1994. 4. Heinz Jurgen Axt: Kann eine geteilte Insel in der EU?. Studie für die FES, Bonn 1994. 5. Βλ. Κέντρο Σπουδών Εγγύς Ανατολής, Αμβούργο, 1994, Gert Poppe - Cem Ördemir για τους «Πράσινους» στην Επιτροπή Εξωτερικών Υποθέσεων, Απρίλιος 1995, Günter Verhagen για την SPD στις συνομιλίες SPD-E. Ινονού, Απρίλιος 1995 Βόννη. 6. Π.χ. εγκατάσταση κοινοτικού παρατηρητή, Δεκέμβριος 1993. Συζήτηση στη σύνοδο κορυφής του Έσσην για την Τελωνειακή Ένωση-Παραχώρηση ημερομ. για την ένταξη της Κύπρου, Δεκέμβριος 1994. 7. Στο γερμανικό ΥΠΕΞ προκαλεί «ρίγη» η προοπτική της ένταξης του ελεύθερου τμήματος του νησιού στην ΕΕ Σε επανειλημμένες συζητήσεις διατυπώθηκαν στο συντάκτη το Δεκέμβριο του 1994, τον Ιανουάριο του 1995, το Φεβρουάριο του 1995 και τον Απρίλιο του 1995.